

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ТА ЗМІСТОВОЇ ЕВОЛЮЦІЇ ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПРЕДМЕТУ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

Голотенко

Павло Ігорович

аспірант,
Харківська державна
академія культури,
м. Харків
holotenko11@gmail.com

Pavlo Holotenko

postgraduate student,
Kharkiv State Academy
of Culture,
Kharkiv
holotenko11@gmail.com

Анотація. Головним стимулом для проведення такої дослідницької роботи постала потреба в конкретизації змістової парадигми української культурології через визначення її предмету як складно-структурного поняття «культура». Предмет — це основа науки за аналогією до методології та понятійно-категоріального апарату. За умови загострення кризового стану сучасної української культурології дослідження подібного тематичного спрямування має досить актуальне значення.

У статті виявлено один з ключових факторів, який є перешкодою до усвідомлення специфіки культурології, що, своєю чергою, породжує плюралізм трактувань сутності цієї науки. Проаналізована проблема визначення специфіки «науковості» стосовно до культурології та інших видів наукових практик. Розглянута змістова мінливість предмету культурологічного пізнання протягом історичного розвитку культурології як науки подібно до еволюції дослідницького предмету інших наукових дисциплін. Надаються відомості стосовно до приблизної кількості наявних на сьогодні визначень поняття «культура» як предмету вивчення культурології згідно з підрахунками різних вчених. Встановлена типологія трактувань культури за ознаками змісту та комплексу засобів понятійного вираження. Проведено порівняльний аналіз та зроблено інтегративний синтез різних дефініцій культури, авторами яких є відомі представники культурологічної думки — Е. Тейлор, У. Томас, Л. Уайт тощо.

Ключові слова: українська культурологія, предмет дослідження, гуманітарні науки, культура.

Постановка проблеми. На сьогодні гуманітарні науки переживають системну кризу. Ключовими актуальними завданнями загального значення наразі є з'ясування сутності «науковості», а також специфіки дослідницького предмету. Зокрема, до сучасної української культурології означені проблеми мають безпосередній стосунок та потребують ефективного вирішення. Втрата визначеності змісту дослідницького предмету призводить до свавілля авторських суб'єктивних трактувань культурології. Своєю чергою, наслідком цього є те, що значна

частина фахівців до сьогодні не має достатньо чіткого уявлення про зміст культурології як особливого виду знання та інтелектуальної практики. Насамкінець, українська культурологія багатьма може сприйматися як «псевдонаука» і «не-наука».

Складність визначення предмету культурологічного дослідження значною мірою обумовлюється плюралізмом дефініцій поняття про феномен культури. У зв'язку з цим виникає необхідність у конкретизації того сенсу культури, що безпосередньо утворює концептуально-предметну основу української культурології. Водночас варто враховувати історичну мінливість поняття культури як предмету культурологічного пізнання, починаючи з часів стародавності. Власне, індиферентне ставлення до цього факту дещо вплинуло на генерування стереотипу про українську культурологію як абсолютно нову незрілу науку, яка наразі перебуває лише на стадії свого формування і, відповідно, яка ще не пройшла довгий шлях багаторічного історичного розвитку.

Мета статті простежити еволюцію предмету дослідження української та загальноєвропейської культурології, що зрештою передбачає конкретизацію того змісту полівекторного поняття «культура», який визначає наукову парадигму класичної української культурології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для проведення поточного дослідження використано близькі за проблематикою науково-літературні праці різних авторів, більшість з яких є провідними фахівцями сучасної української гуманітаристики. Okремо варто звернути увагу на роботу «Наукова культурологія в Україні» (Кравченко, 2013), де пояснюється, у чому суть вивчення історії культурології та наскільки проблематичним є теоретичне визначення культурології та аспектів її «науковості». У науковій розвідці «Філософія» (Причепій, Черній, & Чекаль, 2009) аналізується загальне питання історичної зміни предмету раціонального пізнання, а також розглядається процес багатомірової еволюції дослідницького предмету культурології. Однією з фундаментальних праць за означеною проблематикою є «Культурологія» (Шейко, Богущкий, & Германова, 2012), де історія розвитку культурологічної думки вивчається, починаючи з найдавніших часів. У роботі «Основи культурології» великого колективу авторів (Сандюк, Шубелко, & Шмиголь, 2021) мовиться про різні концептуальні

версії культурології та міститься нетрадиційна репрезентація її визначальних змістово-дисциплінарних основ, якщо порівнювати з багатьма іншими виданнями аналогічного жанру.

Вклад основного матеріалу дослідження. Першочергова мета науки — це пошук істини. Фактично всі науки об'єднують спрямованість на пізнання навколишнього світу, яким він об'єктивно є. Багато сучасних наукових дисциплін виникли ще в часи стародавності, однак на теперішній час у науковому середовищі побутує усталений сумнів щодо «науковості» гуманітарно-суспільних наук. Літературознавство, культурологія, соціологія, політологія, психологія, мистецтвознавство та низка інших дисциплін деякими фахівцями розцінюються як псевдонауки, які не мають особливої суспільної користі та справжньої наукової цінності. Водночас варто пам'ятати, що проблема усвідомлення сутності «науковості» є всеохопною та рівною мірою стосується як гуманітарних наук, так і технічних та природничих. У цьому сенсі так звані «точні» науки нічим не відрізняються від «неточних».

Як відомо, критики релігієзнавства зауважують, що дослідження людських марновірств, міфологічних уявлень, сліпого вірування в існування богів, потойбічних світів тощо не є науковими, оскільки нібито не мають жодного стосунку до істини, до реального життя в земному світі. До психології висловлюють скепсис і психологи, зауважуючи, що значна кількість психологічних теорій має здебільшого гіпотетичний характер, які є продуктом недостатньо доведених суб'єктивних рефлексій дослідників, тому сама практика психоаналізу є шкідливою і деструктивною (Голотенко, 2022, с. 15).

Означена проблема не пройшла повз культурологію (Кравченко, 2013). Як між різними дослідниками немає узгодженості відносно часу реального виникнення науки про культуру, так і немає одностайної думки з приводу «науковості» та змістової специфіки культурологічного знання. Подекуди це обумовлено наявністю великої кількості дефініцій культури, які можуть заперечувати одна одну. Іншою мірою це залежить від дослідницької наукової методології, яка неоднакова в різних країнах та в окремих наукових школах у межах однієї країни. Більше того, набір пізнавальних методів та підходів може відрізнятися в окремих дослідників однієї школи (Шейко, & Кушнарченко, 2020, с. 59).

«Культура» є одним з найбільш об'ємних і

складних за своїм значенням понять. У буденному спілкуванні між людьми воно вживається дуже часто й може застосовуватись у абсолютно різних текстуальних системах міжособової соціальної комунікації. Для сучасного наукового знання семантика слова «культура» також є не менш багатогранною, як і серед світського ненаукового прошарку суспільства. Поняття культури, по суті, входить у особливу категорію цілої низки так званих «складних понять», серед яких також «релігія», «етнологія», «логос» тощо.

Протонаукова практика попередніх часів до ХХ століття, яка була пов'язана з осмисленням сингулярності людської культури, формально ще не позначалась саме як «культурологія». Проте суть від цього не змінювалася: в емпірично-історичному плані предметом пізнання залишався один і той самий феномен. Водночас це можна пояснити з позиції теорії: предметом пізнання завжди лишалась проблема розуміння культури, поняття про яку в більш пізні часи набувало все нових семантичних відтінків. Оскільки з плином часу розуміння феномену культури частково змінювалось, то відповідно відбувалась змістова мінливість предмету культурологічного пізнання.

Еволюційна модифікація досліджуваного предмету постійно відбувалась у різних конкретних науках, заразом і в гуманітарних. В історії науки таких випадків відомо чимало, і щодо цього культурологія не є виключенням. У літературознавстві, наприклад, у часи Давньої Греції в аналізі літературної творчості ключовим аспектом була сила впливу на почуття, розум і моральність людини. У давньоримський період на перший план висувались питання граматичної освіченості людини, а також розважального та повчального значення літератури. У добу середньовіччя література вивчалась як джерело вдосконалення та врівноваження людського духу, а також ідеалізації образів навколишнього світу крізь призму «божественної краси». У добу Просвітництва головна увага приділялась функціям літератури через критичний аналіз, формування об'єктивності пізнання та адекватне відображення дійсності (Білоус, 2011, с. 24–27).

Оскільки безпосереднім предметом дослідження культурології є феномен культури, то від усвідомлення його значень залежить розуміння специфіки самої науки. Ключове запитання: «що саме вивчається?». Наукове (раціонально-теоре-

тичне) осмислення культури де-факто відбувалось із давніх-давен, задовго до антропологів Едварда Тейлора або Леслі Уайта. Тут варто говорити про неминучу еволюцію змістів культури як досліджуваного предмету та як центральної понятійної категорії науки.

Якщо предмет культурологічного пізнання розглядати в хронологічних межах від 1990 року до наших днів, то виявиться очевидним, що його зміст не зазнавав принципових кардинальних змін. У цей період загальноприйняте визначення предмету культурології в українській гуманітарній традиції залишалось здебільшого тим самим: це — культура як інтегративно-цілісна самоорганізаційна динамічна система продуктів людської діяльності складної ієрархічної побудови (Стеценко, & Шендрик, 2013, с. 199). Водночас, якщо хронологічні межі значно розширити й початком відліку обирати добу стародавності, закінчуючи сьогоденням, то неодмінно буде виявлено, що протягом багатьох століть культура сприймалась та пояснювалась дуже по-різному. Це, відповідно, надає можливість прослідкувати ту саму природну мінливість змістової наповненості предмету культурологічного пізнання.

У добу античності пріоритетною проблемою дослідження культури була конфронтація зовнішнього світу природи зі штучно-культурним світом людини, у межах чого особлива увага зверталась на те, наскільки культура сприяє розумово-етичному вдосконаленню індивіда (Причепій, Черній, & Чекаль, 2009, с. 57; Сандюк, Шубелка, & Шмиголь, 2021, с. 151). У період середніх віків акцент зміщується з натуроцентризму та антропоцентризму на християнський теоцентризм. Головним питанням протокультурологічної думки постає відношення культури й Бога, коли культурно-історичний процес розглядається як складний життєвий шлях очищення від гріхів, проходячи через який, людина готується до есхатологічної зустрічі з Христом і досягнення «Царства Божого» (Сандюк, Шубелка, & Шмиголь, 2021, с. 165). У подальший час починає переважати ідеологія антропоцентризму, культура осмислюється крізь призму суперечливості духовно-морального та тілесного стану людини, актуалізується проблема антагонізму між природою та людською культурою, історична динаміка культури порівнюється із певними етапами людського життя тощо (Причепій, Черній, & Чекаль, 2009, с. 380).

Таким чином, поняття про культуру існувало в

різні історичні епохи, але розуміння його сутності змінювалось, що зрештою призвело до появи різноманітних концепцій і тлумачень. Це є прямо пропорційним еволюції предмету культурологічних досліджень в Україні та в європейському світі в цілому, через що до сьогодні актуальною залишається проблема конкретизації змістової специфіки наукової культурології.

На теперішній час в українській культурології відомо дуже багато визначень культури. Сумарна чисельність дефініцій у різних авторів суттєво відрізняється, водночас чисельність може бути точною або приблизною. Згідно зі свідченням українських фахівців Василя Шейка та Наталії Кушнарєнко, поняття «культура» має 180 різних тлумачень (Шейко, & Кушнарєнко, 2020, с. 43). Як зазначають Юрій Богуцький та Елеонора Германова, існує понад 250 визначень культури (Шейко, Богуцький, & Германова, 2012, с. 26). Дослідники Єлизавета Подольська та Володимир Лихвар вказують, що теоретичних інтерпретацій культури налічується понад 500 (Подольська, Лихвар, & Погорілий, 2011, с. 11). Представниця філософської культурології Юлія Шабанова стверджує, що кількість дефініцій поняття «культура» на цей момент наближається до 1000 (Шабанова, 2019, с. 39). Насамкінець, такі дослідники як Валерій Стеценко та Станіслав Шендрік утримуються від уточнення кількості тлумачень терміну «культура» на теперішній час та обмежуються ремаркою лише про те, що з 1950-х років ця кількість зросла в багато разів (Стеценко, & Шендрік, 2013, с. 199).

Не буде зайвим поточнити, що американські соціальні антропологі Клайд Клакхон та Альфред Крьобер сумарно нарахували 164 визначення, з них 7 версій у часовому проміжку з 1871 до 1919 року (50 років), а в період з 1920 до 1959 року (30 років) — 157 трактувань (Шабанова, 2019, с. 39). Якщо обрати середньостатистичну кількість усіх наявних дефініцій — 500 (Подольська, & Лихвар) та відняти 164 (Клакхон, & Крьобер), то виходить, що 336 поступово з'явилися протягом двох з половиною тисяч років: від доби стародавності до 1871 року, а потім від 1950 року до сьогодення. Проте з огляду на статистику виявляється, що чим ближче до теперішнього часу, до сучасності, тим усе більше культурі надавалось нових інтерпретацій. Тому з достатньою підставою можна зробити припущення, що переважна більшість дефініцій з 336, імовірно,

могла з'явитися саме в період з другої половини ХХ та на початку ХХІ століття.

Усі трактування поняття культури А. Крьобер та К. Клакхон умовно розподілили на шість основних змістових груп: «описові», «історичні», «нормативні», «структурні», «генетичні» та «психологічні» трактування (Шейко, Богуцький, & Германова, 2012, с. 26–27). Описові визначення мають оглядово-констатуючий характер відносно до множини елементів матеріальної та духовної культури. Зміст історичних тлумачень складає процес наслідування майбутніми поколіннями традиційних норм та звичаїв минулих часів, у зв'язку з чим стан культури трактується здебільшого як стагнаційний і стереотипний. Змістовим ядром нормативних визначень є соціокультурні цінності, ідеали, а також уявлення про спосіб людського існування (образ життя). Особливість структурних трактувань у відображенні внутрішньої організації культурної системи, елементи якої мають певну ієрархічну упорядкованість та є взаємопов'язаними між собою тією чи іншою мірою. Визначення генетичної групи висвітлюють проблему культурогенезу з позиції продуктивності людської діяльності, або з наголосом на реалізацію розумового потенціалу та мовної комунікації (символізації), або в контексті походження культури в позакультурному середовищі, або з позиції переважаючого значення думок та ідей. До психологічних пояснень культури належать ті, які пов'язані зі специфікою людської поведінки в залежності від внутрішніх психічних станів, або у зв'язку з пристосуванням до соціокультурного середовища, або в контексті процесу вироблення стандартизованої поведінки, або в ракурсі засвоєння нових знань про навколишній світ.

Цілком логічно стверджувати, що кожне окреме визначення культури може бути покладеним в основу відповідної концептуальної версії української культурології. Умовно кажучи, якщо існує 1000 інтерпретацій самого феномену, то стільки ж концепцій може мати наука про нього. Проте насамкінець повинна бути обрана якась одна змістово задовільна та оптимальна дефініція, сенс якої зосереджує в собі головні семантичні аспекти решти. Культурологія — це одна наука, тому визначення її предмету може бути тільки одним. На 1000 інтерпретацій однієї понятійної категорії зовсім не обов'язково повинно бути 1000 наук або 1000 версій однієї дослідницької галузі. Власне, на те-

перішній час існує щонайменше декілька концепцій культурології залежно від розуміння її предмету — філософська, фундаментальна, прикладна, як наука про вищі культурні цінності тощо (Сандюк, Шубелка, & Шмиголь, 2021, с.16).

Серед досить великої кількості визначень сенсу культури також можна виокремлювати «наукові» та «ненаукові» версії (Греченко, & Чорний, 2009, с. 10). Це означає, що приблизно половина інтерпретацій культури автоматично не можуть претендувати на означення загальної предметної сфери культурології як науки. Трактуються за допомогою художньо-образних, міфологічних, релігійних або філософських понятійних категорій умовно вважаються «ненауковими». Одним з таких показових прикладів є визначення культури швейцарського вченого Жан-Жака Руссо:

«Культура — це меч, устромлений у живе дерево, якщо його вийняти, дерево загине, але краще його було б туди взагалі не встромлювати» (Цветков, 2011, с. 17).

Зміст такого визначення потрібно сприймати в переносному значенні, оскільки вираження думки здійснюється за допомогою тропів — алегорій, метафор тощо. Хоча подібні дефініції неприйнятні для характеристики культури як загальнонаукового предмету культурології, вони можуть виступати як «локальні» предмети в певних дослідницьких працях. Тобто з наукової позиції можна та потрібно вивчати будь-які теологічні, образні та інші визначення, виявляючи в них приховані глибинні сенси, тим більше що в цьому є одне з головних завдань культурологічної когнітивної практики.

Як відомо, в українську мову слово-поняття «культура» увійшло з латинської мови давніх римлян. В етимологічному значенні «cultura» — це «виховання», «освіта», «обробка», «формування», «пошана», «розвиток», «догляд», «поклоніння», «цивілізація» (Сандюк, Шубелка, & Шмиголь, 2021, с. 17; Шейко, Богущкий, & Германова, 2012, с. 25). Як бачимо, таке латинське слово, по суті, є омонімом, подібно до семантично амбівалентних українських слів як «потяг» (зацікавленість/транспортний засіб), або «автомат» (вид військової зброї/будь-який автоматизований пристрій), або «роман» (тип міжособових стосунків/чоловіче ім'я/жанр художньої літератури) та інших слів, зна-

чення яких визначається лише в межах цілісного контексту.

Варто навести декілька конкретних дефініцій феномену культури, які покладені в основу деяких концепцій культурології як науки та її окремих розділів зокрема. Для прикладу взяті визначення таких видатних мислителів, як Едвард Тейлор, Альберт Швейцер, Зігмунд Фрейд, Уільям Томас та Лесли Уайт.

Як стверджує соціальний антрополог Едвард Тейлор, культура — це те саме, що цивілізація, у загальному культур-антропологічному розумінні вона являє собою цілісність, складену з людських знань, вірувань, мистецтва, моральності, законів, звичаїв, а також із багатьох здібностей та звичок, засвоєних людиною як членом суспільства (Сандюк, Шубелка, & Шмиголь, 2021, с. 17). Така позиція має переважно фактологічний зміст, тому її варто відносити до описової категорії визначень.

Як стверджував вчений-медик, богослов та музикознавець Альберт Швейцер, культурою варто вважати сукупність прогресу людини й людства в усіх галузях та напрямках життєдіяльності, але за тієї умови, якщо цей прогрес сприяє духовному вдосконаленню індивіда як прогрес прогресів (Швейцер, 2016). Це є психологічним визначенням культури, оскільки тут ключовим поняттям є довершення духовного внутрішнього стану.

Згідно з трактуванням психолога Зігмунда Фрейда, культура є сукупністю людських досягнень та інституцій, які відрізняють життя сучасних людей від життя наших тваринних предків та служать двом цілям: захисту людини від природи та регулюванню взаємовідносин між людьми (Фрейд, 2023, с. 40). Оскільки мовиться про ідею образу життя та про соціокультурну регуляцію, таке твердження є нормативним трактуванням культури.

Соціолог Уільям Томас зазначає, що культура являє собою систему духовних та матеріальних цінностей будь-якої соціальної групи людей, незалежно від їхнього рівня культурного розвитку — це можуть бути первісні дикі люди, або цивілізовані народи (Thomas, 1937, с. 8). Наведене тлумачення так само є нормативним, але з наголосом на значенні культурних цінностей.

«Офіційний засновник» культурології Лесли Уайт дотримувався позиції, що культура — це особлива назва великої сукупності таких феноменів, які залежать від реалізації розумових здібностей, влас-

тивих людському родові та які позначаються терміном «символізація». Культура складається з матеріальних об'єктів — знарядь, приладів, орнаментів, амулетів тощо, а також із вчинків, вірувань та установок, які функціонують в контекстах символізації. Це складний механізм, організація екзосоматичних шляхів та засобів, що використовуються людьми як особливим видом біологічних істот для боротьби за існування та виживання (Шейко, Богущкий, & Германова, 2012, с. 35). Наведене трактування культури відноситься до генетичної групи, де увага також акцентується на провідному значенні символів.

Леслі Уайт є представником такого напряму дослідження культури, яке в науці прийнято позначати як неоеволюціонізм (постеволюціонізм). Переважно він був послідовником Едварда Тейлора — співзасновника класичної культурології та фундатора культурологічної школи еволюціонізму. Власне, за своїм ключовим змістом визначення феномену культури Леслі Уайта кардинально не відрізняється від наведеного визначення Едварда Тейлора або Уільяма Томаса, але перший звертає увагу саме на реалізацію розумових та мовних здібностей людини — на символізацію. Інакше кажучи, культура — це не просто сума тих чи інших людських досягнень, сукупність артефактів, які представляють певну цінність у житті народу. Культура — це перш за все результат інтелектуально-розумової праці людини, саме це є джерелом формування і виникнення культури, від чого залежить все її подальше існування.

Кожне з п'яти наведених визначень є автономним та самодостатнім, але разом з цим вони є структурними компонентами цілісного змісту поняття культури. Якщо об'єднати всі п'ять визначень в одне, то вийде нове, приблизно таке формулювання: культура — це сукупність матеріальних і духовних благ, що є продуктом людської діяльності як реалізації розумово-інтелектуального потенціалу, водночас створені блага повинні забезпечувати морально-духовне вдосконалення людської особистості, захищати людей від життєво небезпечного зовнішнього впливу природи, а також сприяти стабілізації та організації людської життєдіяльності.

Отже, маємо шість різних дефініцій феномену культури, кожна з яких можна гіпотетично затвердити в статусі предмету культурологічного дослідження. Наведені трактування є по-своєму правильними, переконливими та цілком зрозуміли-

ми. Зрештою, усі вони мають право на існування. Погляди дослідників частково відрізняються між собою за змістом та об'ємом, у якомусь сенсі вони заперечують одне одного, а з іншого боку вони є компліментарними, наочним підтвердженням чого є наведене шосте конвенціональне визначення. Одразу варто підкреслити, що, згідно з думкою п'яти згаданих вчених, усі види живих істот, окрім людини, не є суб'єктами світу культури.

Серед широкого плюралізму версій пояснення сутності культури як ідейної квінтесенції української культурології було обрано концепцію саме Леслі Уайта. Головним вирішальним аргументом на його користь постало те, що він обґрунтував доцільність практичного застосування системного підходу для комплексного вивчення культури, на відміну від інших не менш значних класиків культурологічної думки. Однак сам Леслі Уайт вважав, що «офіційним батьком» науки про культуру є не він, а британський антрополог (культуролог) Едвард Тейлор, водночас справедливо зазначаючи, що наукове (раціонально-теоретичне) осмислення культури існує вже дуже давно, а запроваджений термін «культурологія» — це нова назва старої науки (White, 1958).

Висновки. Упродовж багатьох століть, починаючи від моменту свого фактичного генезису в добу стародавності, культурологічна наука, як живий організм, перебувала в стані поступової та перманентної модернізації. Найбільш наочно це простежується в еволюції предмету її дослідження, яким є культура. До теперішнього часу накопичилось близько тисячі версій у тлумаченні культури, змістово розподілених на декілька категорій. Це є одним з головних свідчень довготривалого існування культурологічної наукової практики протягом багатовікової світової історії.

На базі тих чи інших визначень культури, які розглядаються як предмет дослідження, формуються певні, часто некоректні, уявлення про культурологію як науку. Проте в тому випадку, коли мова йде про предметне поле класичної української культурології, серед великої множини наявних дефініцій підкультурою вважається саме глобальна цілісна система культурних практик та цінностей, що наявні в людському суспільстві. Безпосередньо від такої конкретизації, а також від розуміння сутності цього визначення залежить усвідомлення змістової специфіки української культурології як теоретичної, прикладної та етнологічно-історичної науки.

Література:

- Білоус, П. В. (2011). *Вступ до літературознавства*. Київ: Академія. 336с.
- Голотенко, П. (2022). Поняття «науковості» гуманітарної галузі знань. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку*: матер. міжнар. наук. конф. Харків: ХДАК. С. 14–16.
- Кравченко, О. В. (2013). Наукова культурологія в Україні. *Культура України*. Вип. 41. Харків: ХДАК. С. 13–21.
- Подольська, Є. А., Лихвар, В. Д., & Погорілий, Д. Є. (2011). Культурологія: 100 питань — 100 відповідей. Київ: Фірма «ІНКOS». 240 с.
- Причепій, Є. М., Черній, А. М., & Чекаль, Л. А. (2009). *Філософія*. Київ: Академвидав. 592 с.
- Сандюк, Л. О., Шубелка, Н. В., & Шмиголь, М. Ф. [та ін.]. (2021). *Основи культурології*. Київ: Центр учбової літератури. 400 с.
- Стеценко, В., & Шендрік, С. (2013). *Культура. Культурологія: енциклопедичний словник*. За ред. Мельника В. П. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка. С.199–200.
- Фройд, З. (2023). *Невпокій в культурі*. Ю. Прохасько (Переклад з німецької). Львів: Апріорі. 120 с.
- Цветков, О. П. (2011). *Культура і релігія*. Київ: Академвидав. 192 с.
- Шабанова, Ю. О. (2019). *Філософія культури*. Дніпро: Ліра. 240 с.
- Швейцер, А. (2016). *Культура і етика*. Відновлено з https://pidru4niki.com/1749011037779/filosofiya/albert_shveytser_1875-1965
- Шейко, В. М., Богуцький Ю. П., & Германова Е. В. (2012). *Культурологія*. Київ: Знання. 494 с.
- Шейко, В. М., & Кушнарєнко Н. М. (2020). Культурологічні та мистецтвознавчі дослідження: теорія і методологія. Харків: ХДАК. 338 с.
- Thomas, W. (1937). *Primitive behavior*. New York, London: McGraw-Hill.
- White, L. (1958). *Culturology. Science. NewSeries*. Retrieved from <https://www.science.org/doi/10.1126/science.128.3334.1246.a>

References:

- Bilous, P. V. (2011). *Vstup do literaturoznavstva [Introduction to literary studies]*. Kyiv: Akademia. 336 p. (in Ukrainian)
- Freud, Z. (2023). *Nevpokii v kulturi. [Restlessness in culture]*. Yu. Prokhasko (Translated from German). Lviv: Apriori. 120 p. (in Ukrainian)
- Holotenko, P. (2022). *Poniattia «naukovosti» humanitarnoi haluzi znan. Kulturolohiia ta sotsialni komunikatsii: innovatsiini stratehii rozvytku. [The concept of "science" of the humanitarian field of knowledge. Culturology and social communications: innovative development strategies]*. (p. 14–16). Kharkiv: KhDAK. (in Ukrainian)
- Kravchenko, O. V. (2013). *Naukova kulturolohiia v Ukraini. Kultura Ukrainy. [Scientific cultural research in Ukraine. Culture of Ukraine]*. Vol. 41. (p. 13–21). Kharkiv: KhDAK. (in Ukrainian)
- Podolska, Ye. A., Lykhvar, V. D., & Pohorilyi, D. Ye. (2011). *Kulturolohiia: 100 pytan — 100 vidpovidei [Cultural research: 100 questions — 100 answers]*. Kyiv: Firma «ІНКOS». 240 p. (in Ukrainian)
- Prychepii, Ye. M., Chernii, A. M., & Chekal, L. A. (2009). *Filosofia [Philosophy]*. Kyiv: Akademvydav. 592 p. (in Ukrainian)
- Sandiuk, L. O., Shubelka, N. V., & Shmyhol, M. F. [etc.]. (2021). *Osnovy kulturolohii [Basics of cultural research]*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. 400 p. (in Ukrainian)
- Shabanova, Yu. O. (2019). *Filosofia kultury [Philosophy of culture]*. Dnipro: Lira. 240 p. (in Ukrainian)
- Sheiko, V. M., & Kushnarenko, N. M. (2020). *Kulturolohichni ta mystetstvoznnavchi doslidzhennia: teoriia i metodolohiia [Cultural and art studies: theory and methodology]*. Kharkiv: KhDAK. 338 p. (in Ukrainian)
- Sheiko, V. M., Bohutskyi, Yu. P., & Hermanova, E. V. (2012). *Kulturolohiia. [Culturology]*. Kyiv: Znannia. 494 p. (in Ukrainian)
- Shveitser, A. (2016). *Kultura i etyka [Culture and ethics]*. Retrieved from https://pidru4niki.com/1749011037779/filosofiya/albert_shveytser_1875-1965 (in Ukrainian)
- Stetsenko, V., & Shendryk, S. (2013). *Kultura. Kulturolohiia: entsyklopedychnyi slovnyk [Culture. Cultural research: an encyclopedic dictionary]*. Under the editorship Melnyk V. P. (p. 199–200). Lviv: LNU named after Ivan Franko. (in Ukrainian)

- Thomas, W. (1937). *Primitive behavior*. New York, London: McGraw-Hill.
- Tsvietkov, O. P. (2011). *Kultura i relihiia [Culture and religion]*. Kyiv: Akademvydav. 192 p. (in Ukrainian)
- White, L. (1958). *Culturology. Science. NewSeries*. Retrieved from <https://www.science.org/doi/10.1126/science.128.3334.1246.a>

Pavlo Holotenko

The problem of definition and substantive evolution of the research subject of Ukrainian cultural research

Abstract. The main incentive for carrying out this research work was the need to specify the meaningful paradigm of Ukrainian cultural research through the definition of its subject, as a complex-structural concept of "culture". The subject is the basis of science, similarly to the methodology and the conceptual and categorical apparatus. Given the aggravation of the crisis state of modern Ukrainian cultural studies, the study of such thematic direction is of quite urgent importance.

The article reveals one of the key hindering factors in understanding the specifics of cultural research, which in turn creates a pluralism of interpretations of the essence of this science. The problem of defining the specificity of "scientific" in relation to cultural research and other types of scientific practices is analyzed. The content variability of the subject of cultural knowledge during the historical development of cultural research as a science is considered, similar to the evolution of the research subject of other scientific disciplines. Information is provided regarding the approximate number of currently existing definitions of the concept of "culture" as a subject of the study of cultural research, according to the calculations of various scientists. A typology of interpretations of culture based on content and a complex of means of conceptual expression is established. A comparative analysis was carried out and an integrating synthesis was made of various definitions of culture, the authors of which are well-known representatives of cultural thought — E. Taylor, U. Thomas, L. White and others.

Keywords: Ukrainian cultural research, subject of research, humanitarian sciences, culture.